

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.22>**Т.П. Мінка**д.ю.наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У СВІТІ: ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті висвітлюються генеза становлення та тенденції розвитку використання поліграфа у світі. Звертається увага на те, що використання поліграфа, викликає значний інтерес як у наукових, так і у правових колах. Цей інтерес зумовлений кількома важливими аспектами, які роблять правове дослідження використання поліграфа актуальним і необхідним. Розкривається зміст цих аспектів. Обґрунтовується, що історія виникнення поліграфа демонструє тривалий шлях від перших спроб використання фізіологічних реакцій для визначення правди до створення сучасних багатофункціональних пристроїв. Від давніх китайських методів і "божого суду" до наукових розробок Чезаре Ломброзо, Джона Ларсона і Леонарда Кілера, поліграф пройшов значний шлях розвитку. Зазначається, що сучасний поліграф є важливим інструментом у сфері безпеки та правопорядку, але його використання потребує ретельного правового регулювання та етичного контролю. Робиться висновок, що поліграф пройшов довгий шлях від своїх перших прототипів до сучасних багатофункціональних пристроїв. Його використання викликає багато суперечок, особливо щодо правомірності та етичності. Акцентується увага на тому, що в різних країнах існують свої підходи до регулювання використання поліграфа, що відображає різні правові традиції та культурні особливості. Незважаючи на критику, поліграф залишається важливим інструментом у сфері безпеки та розслідувань. Майбутнє цього інструменту залежить від розвитку нових технологій та удосконалення законодавчої бази.

Ключові слова: поліграф, поліграфолог, адміністративно-правове регулювання, органи публічного управління, адміністративно-правові відносини, перевірки, результативність перевірок.

Постановка проблеми. Використання поліграфа, викликає значний інтерес як у наукових, так і у правових колах. Цей інтерес зумовлений кількома важливими аспектами, які роблять правове дослідження використання поліграфа актуальним і необхідним.

По-перше, це правова невизначеність та різноманітність підходів. У різних країнах світу існують різні правові режими регулювання використання поліграфа. По-друге, це права людини та етичні питання. Використання поліграфа пов'язане з низкою правових і етичних питань, зокрема, стосовно прав людини. Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав питання про порушення прав людини при використанні поліграфа, зокрема права на приватне життя та права на справедливий судовий розгляд. Це робить необхідним глибоке дослідження того, як використання поліграфа може впливати на дотримання прав людини і які заходи можуть бути вжиті для мінімізації таких

ризиків. По-третє, це технологічний прогрес та нові виклики. Сучасні технології швидко розвиваються, і поліграф не є винятком. Розробка нових методів, заснованих на нейронауках, аналізі мікровиразів обличчя та інших біометричних показниках, ставить нові виклики перед правовим регулюванням. Виникає необхідність оновлення нормативної бази, яка б враховувала новітні досягнення та забезпечувала ефективне і етичне використання таких технологій. По-четверте, це практичне значення для правоохоронної та судової систем. Поліграфи широко використовуються у правоохоронній та судовій системах для розслідування злочинів, перевірки свідчень і відбору кадрів. Правове регулювання цього інструменту має пряму вплив на ефективність роботи цих систем. Дослідження у цій сфері допомагають розробити рекомендації щодо використання поліграфа, що сприятиме підвищенню ефективності розслідувань і забезпеченню справедливості судових про-

цесів. По-п'яте, це глобалізація та міжнародне співробітництво. У сучасному глобалізованому світі питання використання поліграфа набуває міжнародного виміру. Співробітництво між країнами у сфері безпеки, боротьби з тероризмом і транснаціональною злочинністю потребує уніфікованих підходів до використання поліграфа. Правові дослідження можуть сприяти розробці міжнародних стандартів і рекомендацій, що полегшить міжнародне співробітництво і взаємодію у цій сфері.

Отже, актуальність правового дослідження використання поліграфа полягає у необхідності вирішення низки правових, етичних та практичних питань, пов'язаних із цим інструментом. Дослідження у цій сфері сприятимуть розробці ефективних правових механізмів, що забезпечать правомірне і етичне використання поліграфа, дотримання прав людини та підвищення ефективності роботи правоохоронних і судових систем.

Стан дослідження. Використання поліграфа у правовій практиці є важливою і водночас суперечливою темою. У багатьох країнах світу, включаючи Україну, питання правового регулювання поліграфа викликає значний інтерес у наукових та професійних колах. В Україні дослідженням цієї теми займаються декілька відомих юристів і науковців, які роблять вагомий внесок у розвиток правового регулювання і використання поліграфа. Науковими дослідженнями в сфері правового регулювання використання поліграфа займалися такі вчені-юристи, як О. Банчук, Т. Костенко, І. Клименко, С. Дубовик та ін. Поряд з цим, сучасні проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання, розвитку вітчизняного законодавства щодо впровадження поліграфу ще потребують вирішення і наукового опрацювання, що потребує також вивчення становлення та розвитку відповідних відносин.

Мета статті – розкрити ґенезу становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання використання поліграфа.

Виклад основних положень. Поліграф, або детектор брехні, є технічним засобом, що використовується для визначення правдивості висловлювань людини шляхом фіксації фізіологічних реакцій її організму. Поліграфічні обстеження використовуються в різних країнах для вирішення питань, пов'язаних з кримінальними розслідуваннями, кадровими перевірками та безпекою. Однак, ефективність і правомірність використання поліграфа часто викликає дискусії в наукових, правових та етичних колах.

Можна зазначити, що ідея використання фізіологічних реакцій для визначення правдивості висловлювань виникла ще у давнину. У Китаї використовували метод жування сухого рису під час допиту: вважалося, що у винуватого через страх ротова порожнина пересихає, і він не зможе розжувати рис. У середньовічній Європі використовували різні методи "божого суду", які також базувалися на припущенні про вплив психологічного стану на фізіологію [1].

Перші наукові дослідження, що стали основою для сучасних поліграфів, проводилися наприкінці XIX - на початку XX століття. У 1895 році італійський лікар Чезаре Ломброзо створив перший пристрій для вимірювання змін артеріального тиску під час допиту. У 1921 році Джон Ларсон, лікар і поліцейський з Каліфорнії, винайшов перший поліграф, який фіксував кілька фізіологічних параметрів одночасно, включаючи пульс, артеріальний тиск і дихання [2].

Подальший розвиток поліграфа пов'язаний з діяльністю Леонарда Кілера, який у 1930-х роках удосконалив поліграф Ларсона, додавши до нього реєстрацію шкірно-гальванічної реакції. Його пристрій став прототипом сучасних поліграфів [3].

Після Другої світової війни поліграф набув широкого застосування в Сполучених Штатах. Він використовувався як інструмент для перевірки правдивості свідчень у правоохоронних органах, військових структурах і приватних компаніях. У 1950-х і 1960-х роках відбувалися активні наукові дослідження, спрямовані на підвищення точності та надійності поліграфа. США є однією з перших країн, де поліграф знайшов широке застосування. Поліграфи активно використовуються правоохоронними органами, приватними компаніями та у військових структурах. Федеральна поліграфічна програма забезпечує перевірку співробітників національної безпеки. Водночас використання поліграфа в судових процесах залишається обмеженим і залежить від конкретного штату та обставин справи [4].

У Європі ставлення до поліграфа є неоднозначним. У деяких країнах, таких як Великобританія та Польща, поліграфи використовуються обмежено і переважно в приватному секторі. У Німеччині, Франції та Італії використання поліграфа в офіційних розслідуваннях або судових процесах заборонено. Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях неодноразово підкреслював, що використання поліграфа може порушувати права людини [5].

В Україні поліграф використовується правоохоронними органами, приватними компаніями та тривають дискусії щодо його широкого використання у судових процесах. Законодавство України не містить чітких норм щодо використання поліграфа, що створює правові колізії та суперечки. У 2020 році Міністерство юстиції України розробило проект закону, що регулює використання поліграфа, але він поки не був ухвалений.

Правові аспекти використання поліграфа варіюються залежно від країни. В США законодавство більш гнучке і допускає використання поліграфа в багатьох сферах, тоді як у Європі діють жорсткі обмеження.

У США існує ряд законів, що регулюють використання поліграфа. Зокрема, Закон про поліграфічне тестування співробітників (EPPA) 1988 року забороняє використання поліграфа для перевірки більшості працівників приватних компаній, за винятком деяких випадків, таких як розслідування фінансових втрат або доступ до секретної інформації.

У Європі правове регулювання використання поліграфа значно жорсткіше. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував на можливих порушеннях прав людини при використанні поліграфа, таких як порушення права на приватне життя та право на справедливий судовий розгляд.

В Україні відсутнє чітке законодавство щодо використання поліграфа, що створює правову невизначеність. Законопроекти щодо регулювання поліграфічних обстежень неодноразово вносилися на розгляд, але поки що не були ухвалені.

Сучасні тенденції у використанні поліграфа свідчать про зростання інтересу до нових технологій та методів верифікації правдивості інформації. Розробляються нові методи, що базуються на нейронауках, аналізі мікровиразів обличчя та інших біометричних показниках. Однак, поліграф залишається популярним інструментом завдяки своїй відносній простоті та доступності.

Отже, історія виникнення поліграфа демонструє тривалий шлях від перших спроб

використання фізіологічних реакцій для визначення правди до створення сучасних багатофункціональних пристроїв. Від давніх китайських методів і "божого суду" до наукових розробок Чезаре Ломброзо, Джона Ларсона і Леонарда Кілера, поліграф пройшов значний шлях розвитку. Сучасний поліграф є важливим інструментом у сфері безпеки та правопорядку, але його використання потребує ретельного правового регулювання та етичного контролю.

Висновок. Поліграф пройшов довгий шлях від своїх перших прототипів до сучасних багатофункціональних пристроїв. Його використання викликає багато суперечок, особливо щодо правомірності та етичності. У різних країнах існують свої підходи до регулювання використання поліграфа, що відображає різні правові традиції та культурні особливості. Незважаючи на критику, поліграф залишається важливим інструментом у сфері безпеки та розслідувань. Майбутнє цього інструменту залежить від розвитку нових технологій та удосконалення законодавчої бази.

Список використаних джерел:

1. Lykken, D. T. (1998). *A Tremor in the Blood: Uses and Abuses of the Lie Detector*. Plenum Press. Psychology, Vol.7 No.8. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1811115>.
2. Ben-Shakhar, G., & Furedy, J. J. (1990). *Theories and Applications in the Detection of Deception: A Psychophysiological and International Perspective*. Springer-Verlag. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4612-3282-7>.
3. National Research Council (2003). *The Polygraph and Lie Detection*. The National Academies Press. URL: <https://nap.nationalacademies.org/catalog/10420/the-polygraph-and-lie-detection>.
4. Marston, W. M. (1917). *Systolic Blood Pressure Symptoms of Deception*. *Journal of Experimental Psychology*, 2(2), 117-163.
5. European Court of Human Rights. *Case of Salabiaku v. France*, Judgment of 7 October 1988. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57570%22%5D%7D>.

T.P. Minka. USE OF THE POLYGRAPH IN THE WORLD: GENESIS OF FORMATION AND DEVELOPMENT TRENDS

The article highlights the genesis of the formation and development trends of the use of the polygraph in the world. Attention is drawn to the fact that the use of the polygraph arouses considerable interest in both scientific and legal circles. This interest is due to several important aspects that make the legal study of the use of the polygraph relevant and necessary. The content of these aspects is revealed. It is argued that the history of the polygraph shows a long way from the first attempts to use

physiological reactions to determine the truth to the creation of modern multifunctional devices. From ancient Chinese methods and "God's judgment" to the scientific developments of Cesare Lombroso, John Larson and Leonard Keeler, the polygraph has come a long way. It is noted that the modern polygraph is an important tool in the field of security and law enforcement, but its use requires careful legal regulation and ethical control. It is concluded that the polygraph has come a long way from its first prototypes to modern multifunctional devices. Its use is controversial, especially regarding legality and ethics. Attention is focused on the fact that different countries have their own approaches to regulating the use of the polygraph, which reflects different legal traditions and cultural features. Despite the criticism, the polygraph remains an important tool in security and investigations. The future of this tool depends on the development of new technologies and the improvement of the legal framework.

Key words: *polygraph, polygraph expert, administrative and legal regulation, public management bodies, administrative and legal relations, inspections, effectiveness of inspections.*